

ISSN: 2146-1961

Güdek, B., Albayrak, C. & Özcan, S.M. (2023). Beyaz Rus Göçünün İstanbul'un Müzik, Eğlence ve Kültürel Ortamına Etkileri, *International Journal of Eurasia Social Sciences (IJOESS)*, 14(54), 1700-1715.

DOI: <http://dx.doi.org/10.35826/ijoess.3362>

Makale Türü (ArticleType): Derleme Makale

BEYAZ RUS GÖÇÜNÜN İSTANBUL'UN MÜZİK, EĞLENCE VE KÜLTÜREL ORTAMINA ETKİLERİ

Bahar GÜDEK

Doç. Dr, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun, Türkiye, bahar_gudek@yahoo.com

ORCID:0000-0002-1174-9549

Ceren ALBAYRAK

Doktora Öğrencisi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun, Türkiye, cerenyet@gmail.com

ORCID:000-0002-7455-4191

Sümeyra Merve ÖZCAN

Doktora Öğrencisi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun, Türkiye, mervozcnn@gmail.com

ORCID:0000-0002-1702-7467

Gönderim tarihi: 06.07.2023

Kabul tarihi: 07.11.2023

Yayın tarihi: 03.12.2023

Öz

İstanbul, 1917 yılında Rusya'da Bolşeviklerin iktidara gelmesinden sonra başlayan Rus göçmen dalgasına geçici bir süreliğine başkentlik yapmıştır. Bolşevik İhtilali'nden kaçarak İstanbul'a diğer şehir ve ülkelere iltica eden Bolşevik aleyhtarı mültecilere Beyaz Ruslar veya bazen kısaca Beyazlar adı verilmiştir. Bu tabir Kızıkların bir karşıtı olarak da kullanılmıştır. İstanbul'a mülteci olarak gelen Beyaz Ruslar kısa süre içinde şehrin sosyal, kültürel ve sanatsal hayatını renklendirmeye başlamışlardır. Gelenler daha çok lokanta, spor, eğlence ve sanat dünyasına katkılar getirirken, resim sanatı dışında daha çok opera, bale sanatında varlıklarını göstermiş, sinema ve tiyatro gibi mekânlar açmış, aralarında bulunan ressam, klasik bale sanatçısı ve müzisyenlerin faaliyet gösterdiği atölye ve konser mekânları yaratmışlardır. Böylece şehrin sanatsal ve sosyal faaliyet ortamları, eğlence anlayışı, spor faaliyetleri ve özellikle gece hayatı açısından sonraki dönemleri de derinden etkileyen büyük dönüşüm geçirmiştir. Gelenlerin arasında eğitim seviyesi yüksek, çok sayıda dil bilen, müzik ve diğer sanat alanlarında eğitim almış kişiler sayılarıyla oldukça dikkat çekicidir. Müzikal zenginlik ve kültürel özellikler nedeniyle İstanbulluların hoşuna giden Beyaz Rusların, yaşamlarına değişiklik katmaları Türk müziğine cesaret vermiş ve çağdaş sanat müziğinin üretim için altyapıyı büyük ölçüde geliştirmiştir. Beyaz Rusların İstanbul'a göç etmesiyle, müzik kültürü çok farklı ve geniş bir yelpazeye yayılmış, bu da kültürler arası etkileşim bağlamında her iki müzik kültürü için de önemli olmuştur. Bu çalışmada, Beyaz Rus Göçüyle birlikte İstanbul'un, tarihsel süreç içindeki değişen yapısı ortaya konulurken, Beyaz Rusların müzik ve eğlence hayatına etkileri sosyal ve kültürel boyutta incelenmiştir. Bu amaçla öncelikle Beyaz Rus Göçünün İstanbul'un kültürel ortamlarına, eğlence ve sosyal hayata etkileri genel bir çerçevede ele alınmış, sonrasında ise özelde Beyaz Rus Göçünün İstanbul'un müzik hayatına etkileri ve İstanbul'a gelen klasik müzik sanatçıları ele alınarak, bütün bunların şehrin hayatında sonraki dönemlere işleyen kalıcı etkileri irdelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Beyaz Rus göçü, İstanbul, müzik, eğlence, kültür.

THE EFFECTS OF THE WHITE RUSSIAN MIGRATION ON ISTANBUL'S MUSIC, ENTERTAINMENT AND CULTURAL ENVIRONMENT

ABSTRACT

Istanbul temporarily served as the capital of the Russian migrant wave that started after the Bolsheviks came to power in Russia in 1917. The anti-Bolshevik refugees who fled the Bolshevik Revolution and found asylum in Istanbul, other cities, and countries were called White Russians or sometimes simply Whites. This term was also used as an opposite of the Reds. White Russians, who came to Istanbul as refugees, started to put a new face on the city's social, cultural, and artistic life in a short time. While the newcomers contributed more to the world of restaurants, sports, entertainment, and art, they showed presence more in the art of opera and ballet except for the art of painting, opened places such as cinema and theater, created workshops and concert venues where painters, classical ballet artists, and musicians were active. Thus, the city's artistic and social activity environments underwent a significant transformation in terms of entertainment, sports activities, and especially nightlife which profoundly affected the following periods. The number of people with a high education level, speaking many languages, receiving education in music and other fields of arts among the comers was quite remarkable. The White Russians, who were admired by the Istanbulites for their musical richness and cultural characteristics, changed the lives of Istanbulites, encouraged Turkish music, and greatly improved the infrastructure for the production of contemporary art music. With the migration of White Russians to Istanbul, the music culture spread to a very different and wide range, and that became important for both music cultures in the context of intercultural interaction. In this study, while the changing structure of Istanbul in the historical process of the White Russian Migration was presented, the effects of White Russians on music and entertainment life were examined in social and cultural dimensions. For this purpose, first of all, the effects of the White Russian Migration on the cultural environment, entertainment, and social life of Istanbul were discussed in a general framework, and then, in particular, the effects of the White Russian Migration on the music life of Istanbul and the classical music artists coming to Istanbul were discussed, and finally, the permanent effects of all these on the following periods in the life of the city were examined.

Keywords: White Russian migration, Istanbul, music, entertainment, culture.

GİRİŞ

Ekim 1917'de Rusya'da Bolşeviklerin iktidara gelmesi, Bolşeviklerle eski rejim yanlıları arasında bir iç savaşın başlamasına neden olmuştur. Bu iç savaşın ardından yüz binlerce Rus vatandaşı büyük kitleler halinde ülkeyi terk etmiştir. İstanbul, 1917 yılında Rusya'da Bolşeviklerin iktidara gelmesinden sonra başlayan Rus göçmen dalgasına geçici bir süreliğine bir deyişle başkentlik yapmıştır. Bu sırada İstanbul, Birinci Dünya Savaşını bitiren Mondros Mütarekesinin şartları gereğince, itilaf devletleri tarafından işgal altındadır. Bir yandan işgal kuvvetine ait askerler ve 200 bine yakın Rus göçmenle dolmuş olan İstanbul'a, ayrıca İmparatorluğun Balkanlar'daki ve doğudaki topraklarından yüklü miktarda iç göçle Trakyalı Türkler, Rum ve Ermeni mülteciler de yerleşmiştir. Böylece, İstanbul bu iç ve dış göçlerle beraber adeta kozmopolit bir yapıya bürünmüştür.

Karpat (1985), 1914 yılında İstanbul nüfusunu; 560,434'ü Müslüman olmak üzere toplam 909,978 kişi olarak belirtmektedir. 1914-1916 yılları arasında ise bu nüfus 1,600,000 kişiye ulaşmıştır. Davis'e (1995) göre ise 1920 yılında İstanbul'da 50.000 Müslüman, 40.000 Rus ve 4.000 Rum ve Ermeni olduğu tahmin edilmektedir.

Bolşevik İhtilali'nden kaçarak İstanbul'a diğer şehir ve ülkelere iltica eden Bolşevik aleyhtarı mültecilere Beyaz Ruslar veya bazen kısaca Beyazlar adı verilmiştir. Bu tabir Kızılların bir karşıtı olarak da kullanılmıştır (Bakar, 2012). Araştırmaya konu olan Beyaz Rusların bugünkü Beyaz Rusya (Belarus) ve bu ülkede yaşayan Beyaz Ruslarla bir ilgisi yoktur. Beyaz Rusların Türkiye'de en yoğun buldukları yıllar Mütareke dönemidir ve İstanbul'da Beyaz Rus olgusu 1918 yılından 1940'lara kadar yaşanmıştır. 1919'da İstanbul'a gelen Beyaz Ruslar varlıklı ve zenginken, 1920 yılı başlarında İstanbul'a gelen Beyaz Ruslar daha yoksuldu. Varlıklı Rusların İstanbul'a geldiklerinde ilk yaptıkları iş, oldukça çok eğlence mekânı açmak ve farklı müzik ortamları yaratmaktır. (Deleon, 1990).

İstanbul'a mülteci olarak gelen Beyaz Ruslar kısa süre içinde İstanbul'un sosyal, kültürel ve sanatsal hayatını renklendirmeye başlamışlardır. Gelenlerin arasında eğitim seviyesi yüksek, çok sayıda dil bilen, müzik ve diğer sanat alanlarında eğitim almış kişiler sayılarıyla oldukça dikkat çekicidir. Bu kişilerin vermiş oldukları iş ilanları göze çarpmaktadır. Orkestrası ile iş arayan piyanistlerden, yabancı dil dersi vermek isteyen öğretmenlere kadar farklı iş alanlarında çalışmışlar, sosyal hayatın her aşamasında kendilerine yer bulmuşlar ve yaşadıkları topluma uyum sağlamışlardır. Beyaz Ruslar kısa süre içinde İstanbul'un özellikle müzik ve eğlence hayatında önemli izler bırakmışlardır.

Beyaz Ruslar İstanbul'a gelir gelmez eğlence mekânları olarak barlar, gece kulüpleri, lokanta ve kafeler açmışlardır. Beyoğlu'ndaki Rus kulüpleri, barlar ve restoranlar kısa sürede yoğun ilgi çekmiş, İstanbul ahalisinden, bu eğlence mekânlarının sadık müşterileri ve müdavimleri olmuştur (Bakar, 2012). Böylece Beyoğlu adeta bir Rus semtine dönüşerek, her yerinde Rus dükkân, lokanta, eczane, atelye, gazeteci, kitapçı, kütüphane ve hatta sirk açılmış, ayrıca ressam, şair, yazar dernekleri kurulmuştur (Svistunova, 2011).

Beyaz Rusların eğlence sektöründe etkili olması İstanbul'daki eğlence hayatını tamamen değiştirmiştir. Beyoğlu semti kısa zamanda sadece Türkiye'nin ve Balkanlar bölgesinin değil Avrupa'nın da ilgisini çeken bir eğlence merkezi haline gelmiştir. İstanbul'un tanınmış Bohem ahalisi bu mekânların müptelası olmuştur.

Beyaz Ruslar İstanbul'daki kültür sanat ortamlarını da etkileyerek, sinema ve tiyatro gibi mekânlar açmış, aralarında bulunan ressam, klasik bale sanatçısı ve müzisyenlerin faaliyet gösterdiği atölye ve konser mekânları yaratmışlardır. İstanbul'a iltica eden Ruslar arasında çok sayıda besteci, müzisyen ve şan virtüözü vardır. Bu müzisyenlerin en iyileri konservatuvarda ders verirken diğer birçoğu da özel dersler ya da kurslarda çalgı ve müzik eğitimi vermişlerdir. Beyaz Ruslar arasında müzikal zenginlik vardı: Rus halk şarkıları, klasik müzik ve opera, müzik tiyatrosu vb. Bu zengin yelpazede yaşayan Beyaz Ruslar, İstanbul'daki çeşitli müzik etkinliklerinde, partilerde ve konserlerde performans göstererek İstanbul müzik kültürünü canlandırmışlardır. Beyaz Ruslar, Rusça da olsa repertuarlarında bulunan folklorik ve halk şarkılarını, İstanbullularla paylaşmıştır. Bu şarkıların başlıca teması; aşk, acı, doyumsuz sevgi, kıskançlık ve arzulardır. Beyaz Ruslar bunların yanı sıra İstanbullulara Türk müzik türlerini öğretmeye de çalışmıştır.

İstanbul'da 1940-1950 yılları arasında dahi bir hayli Rus göçmenin sokaklarda olduğu ve sokak aralarından balalayka seslerinin yükseldiği bilinmektedir. İstanbul'a gelen 250.000 kişilik bu göçmen kitlesinden yaklaşık 15.000 kadarının Türkiye'de değişik nedenlerle kalıp yerleştikleri bilinmektedir (Deleon 2003, s. 20). İstanbul'a savrulanlar arasında dönemin dünyaca tanınmış pek çok sanatkârı, hekimi, tarihçisi ve sporcusu da mevcuttur. Rus sanatkârların çoğunluğu 30'lu yıllara varmadan ülkeyi terk etmişlerdir. İçlerinden bazıları Nikolai Kalmikov (Nuri Kalmukoğlu) gibi Türk vatandaşlığına geçerek yerleşmiştir (Deleon 2003, s.164-165).

Bu çalışmada, Beyaz Rus Göçüyle birlikte İstanbul'un, tarihsel süreç içindeki değişen yapısı ortaya konulurken, Beyaz Rusların müzik ve eğlence hayatına etkileri sosyal ve kültürel boyutta incelenmiştir. Bu amaçla öncelikle Beyaz Rus Göçünün İstanbul'un kültürel ortamlarına, eğlence ve sosyal hayata etkileri genel bir çerçevede ele alınmış, sonrasında ise özelde Beyaz Rus Göçünün İstanbul'un müzik hayatına etkileri ve İstanbul'a gelen klasik müzik sanatçıları ele alınarak, bütün bunların şehrin hayatında sonraki dönemlere işleyen kalıcı etkileri irdelenmiştir.

Beyaz Rus Göçü ve İstanbul'un Kültürel Ortamı

Mütareke dönemi olarak adlandırılan 1918-1922 yılları arası dönem, Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti arasında yaşanan bir geçiş evresidir. İstanbul için ayrı bir önem taşıyan bu dönemde, kentin toplumsal dokusunda köklü değişiklikler meydana gelmiş, hâlihazırda yoğun bir nüfusa sahip olan kentte, savaş ve işgal koşulları nedeniyle nüfus hareketliliği yaşanmıştır. 200 bin civarındaki Rus göçmenin İstanbul'a yerleşmesi sonucunda kent yaşamı o güne kadar alışılmadık bir görünüm kazanmıştır (Toprak, 1994, s. 4). Şehirdeki pahalılık, asayişsizlik, bulaşıcı hastalıklar, yoksulluk ve işsizlik sorunlarıyla gündelik yaşam oldukça zorlaşmış; yaşanan sorunlar, birçok sosyal problemi beraberinde getirmiştir.

Toprak (1994), İstanbul'un bu dönemdeki görünümünü şu şekilde anlatmaktadır;

“Yabancı orduların ve Rusların istilasına uğrayan İstanbul yeni kültürel alışkanlıklar edinmekte gecikmedi. İşgal güçleri belirli tüketim örüntülerini özendirirken, yoksul halk güç koşullar altında yaşamını sürdürebiliyordu. İstanbul'un yoksulları kent sekencesiyle sınırlı kalmadı. Rus göçmenlerle birlikte sefalet giderek yayıldı. Safahat ile sefalet İstanbul'da buluşmuştu.” (s. 4).

İstanbul'un semt ve ilçelerine yerleştirmeye başlanan Rus mültecilerin ilk durakları Rus Konsoloslğu ve Ortodoks Kilisesi'nin çevresi olmuştur. Bir kısmı ise ilk varış noktaları olan Tuzla, Çatalca, Adalar, Kadıköy ve Moda kıyılarında kalmaya devam etmiştir. Çok sayıda Beyaz Rus, iş bulmak için Sultanahmet ve Beyoğlu'nda konaklamaya başlamış ve burada çalışmaya devam etmiştir (Olçay, 2018, s. 329).

1920 yılı başlarında, Denikin tahliyesiyle İstanbul'a gelen binlerce Beyaz Rus, içinde oldukları ekonomik zorluklardan kurtulabilmek ve kendi ihtiyaçlarını karşılayabilmek için bir işte çalışma ihtiyacı duymuştur. İstanbul'daki Rus kuruluşlarından birisi olan Rus Ticaret Odası, bir iş idaresi kurmuş ve çok sayıda mülteci bu idareye kayıt yaptırmıştır. Kaydolan mülteciler, ziraat uzmanı, hayvan bakıcısı, elektrikçi, mühendis, makinist, hukukçu, şoför, banka memuru, muhasip gibi çeşitli meslek gruplarına mensup insanlardan oluşmaktadır (Bakar, 2015, s. 179).

Rus mülteciler hakkında yapılmış çalışmaların çoğunda, İstanbul'a göç eden Rusların büyük bir kısmının ekonomik durumu iyi olan aristokrat, subay, entelektüel vb. kesimlerinden olduğu ve çoğunun geçimlerini sağlayabilecekleri bir mesleklerinin olmadığı belirtilmektedir. Bu sebeple bu mültecilerin birçoğu; bebek yapımı, bahçivanlık, ayakkabıcılık, halıcılık, garsonluk, seyyar satıcılık, gazete dağıtımı vb. geçici işlerde çalışmıştır. Ekonomik durumu nispeten iyi olan mülteciler ise yanlarında getirdikleri para, mücevherat vb. mal varlıklarıyla İstanbul'da restoran, bar, fabrika vb. gibi bazı işletmeler açmıştır ve bu işletmelerden çokça para kazanmış; açtıkları eğlence mekânlarıyla şehrin eğlence hayatını derinden etkilemişlerdir (Altuncu, 2022, s. 61). Rusların çoğunlukta yaşadığı Beyoğlu'nun birçok bölgesinde Rus lokanta, eczane, dükkân, atölye, gazeteci, kitapçı, kütüphane ve hatta sirk açıldığı; ressam, şair ve yazar dernekleri kurulduğu belirtilmektedir (Swistunova'dan aktaran Bakar, 2015, s. 202).

Beyaz Ruslar, eğitim alanında da yenilikler yaparak İstanbul halkını bu alanda olumlu yönde etkilemişlerdir. İlk varış noktaları olan Gelibolu, Çatalca ve Tuzla'daki kamplarda açtıkları eğitim kurumları daha sonra şehir içine de yayılmıştır. Bu dönemde 10'a yakın anaokulu, 3 ortaokul, 3 lise, 6 çocuk yemekhanesi ve 2 yetimhane açarak, İstanbul'un eğitim hayatının çeşitlenmesine katkı sağlamışlardır. Bu kurumlarda Latince, Osmanlıca, Rusça vb. dersleri bulunmakta; matematik, spor, müzik, resim, fizik, kimya, biyoloji ve edebiyat gibi birçok alanda eğitim verilmiştir (Olçay, 2018, s. 333).

Rus Mülteciler, şehirdeki eğitim hayatına yaptıkları katkılarla birlikte 1920 yılının Ekim ayında İstanbul'da bir kütüphane kurarak kültürel anlamda da bir atılım gerçekleştirmişlerdir. Kütüphanenin okuyucu sayısı giderek artmış; 1921 yılında İstanbul'da Ruslara ait toplam 6 kütüphane, lise ve çeşitli kurslar açılmıştır. Bu süreçte

İstanbul'da "Kültür" adında ilk Rus kitabevi kurulmuş, ilk Rus gazete bayisi açılmış, Ruslara ait yayınevleri faaliyet göstermeye başlamıştır (Öksüz, 2016, s. 74).

Mütareke döneminde Rus mültecilerin etkisiyle İstanbul'un sosyal hayatı birçok yönden büyük bir dönüşüm geçirmiştir. Bu dönemde Batılı yaşam tarzının İstanbul'daki toplum yaşantısına taşınmasıyla eğlence anlayışının farklılaştığı görülmektedir. Lokanta, konser, bar, kabare ve kumarhane işletmeciliğinin Rusların eline geçmesiyle Beyoğlu yeni bir görünüm kazanmış; işgal koşulları sebebiyle zorlu şartlarda yaşanan İstanbul halkının durgun yaşamına canlılık gelmiştir. Bu işletmelerde Rus kadınları garsonluk yapmaktayken; Rus erkekleri ise kapıcı, barmen, krupiye ya da piyanist olarak çalışmıştır (Toprak, 1994, s. 6). Birahaneler, kahvehaneler, meyhaneler ve barların, İstanbul'un eğlence hayatında önemli bir konumda olduğu görülmektedir. Farklı etnik kökenden insanlar tarafından işletilen kahvehaneler, kent ve köy yaşamında erkeklerin toplandığı sosyal merkezler konumundadır. Suriçi ve Boğaziçinde bulunan saygın birahanelerde çoğu zaman orkestraların bulunduğu; Pera ve Galata'daki birahanelerde ise dans gösterilerine rastlanılabildiği söylenmektedir (Deaver'den aktaran Baran, 2006, s. 124).

Eğlence hayatına bağlı olarak fuhuş, kumar ve uyuşturucu sorunları artış göstermiştir. Bar, pavyon, müzikhol vb. eğlence sektörünün Rusların ellerine geçmesiyle Rus kadınları konsomatris ve hayat kadını olarak çalışmaya başlamışlardır. Bu dönemde Beyoğlu'nda 23, Galata'da 24 ve Tophane'de 11 olmak üzere 58 barın faaliyet gösterdiği belirtilmektedir. Kumar ve şans oyunları sektöründe de yoğun bir artış görülmüş, şans oyunlarının oynandığı mekânlar 400'ü aşmıştır. Rus kadınları tarafından oynatılan tombala, özellikle kahvehanelerde ve eğlence yerlerinde yaygın hale gelmiştir. Tombalanın ortadan kaldırılması amacıyla İstanbul Tombalacılarla Mücadele Derneği kurularak, kahvehanelerde konferanslar verilmiş ve halkın tombala alışkanlığından kurtulmasına yardımcı olunmuştur (Temel, 1997, s. 141-143).

Beyaz Rus göçü, Türk kadınlarının moda anlayışını da etkilemiştir. Rus kadınlarının hastalıklardan korunmak amacıyla saçlarını kısa kesmeleri ve başlarını eşarpla bağlamaları, İstanbul'da "Rusbaşı" veya "çan kesimi" adıyla bilinen yeni bir modanın başlamasına sebep olmuştur. Türk kadınlarının da Rus kadınlardan etkilenerek saçlarını kısa kesmeye başlaması sonucunda başlayan bu moda daha sonra Avrupa'ya da yayılmıştır. Rus kadınlarının giyim tarzı da Türk kadınları tarafından taklit edilmiştir. Yoksulluktan giydikleri omzu yırtık elbiseler, şapka alamadıkları için saçlarına geçirdikleri torbalar ve giydikleri kloş etekler, Türk kadınları tarafından moda olarak algılanmıştır. İstanbul'a gelen Aristokratlar Avrupa'daki son modayı İstanbul'a getirmiş; aralarında terzilik yapanlar, İstanbullu varlıklı kadınlar tarafından rağbet görmüşlerdir. Rus kadınların, makyajlarıyla ve parfümleriyle de İstanbul'daki güzellik ve moda anlayışında da etkili olduğu söylenmektedir (Bakar, 2015, s. 211).

Mütareke döneminde İstanbul'da mesire anlayışı da değişmiş, insanlar Boğaz yerine Adalar'a gitmeye başlamıştır. Rusların etkisiyle İstanbul halkı denize girmeye başlamış ve Fülürye'ye akın etmiştir. Rus şivesiyle birlikte Fülürye, Florya'ya dönüşmüştür. Bu süreçte Türk kadınları da denize girmeye başlamış ve Rus kadınlarının denize girerken giydiklerinden de etkilenmişlerdir (Toprak, 1994, s. 5).

Rus kadınlarının birçoğu zengin tüccarlarla, mühendislerle, banka müdürleri vb. meslek gruplarından olan kişilerle evlenmiş, evlerinde verdikleri balo, yemek ve danslı çaylarla İstanbul'daki sosyete hayatını da etkilemişlerdir. Bu süreçte Şişli gibi semtlerde salon hayatı giderek popülerleşmiş; çarliston, black bottom vb. danslara olan ilgi artmıştır. Büyükkada'da dansingde eğlenmek moda haline gelmiş, bu mekânlar Müslüman kadınlar tarafından da rağbet görmüştür (Keskin, 2006, s. 72).

Görüldüğü üzere, mütareke döneminde yaşanan Rus göçü ve işgal koşulları sonucunda İstanbul nüfusunun sahip olduğu çok kültürlü yapı, kültürel etkileşimlere ve kentin yeniliklere açık olmasına zemin hazırlamış, Rus mültecileri İstanbul'un kültürünü ve sosyal yaşantısını birçok yönden etkilemiştir.

Beyaz Rusların Eğlence ve Sosyal Hayata Etkileri

Mütareke döneminde İstanbul'a gelen Beyaz Ruslar, İstanbul'un sosyal hayatını renklendirmeye başlamış; günlük yaşam, eğlence anlayışı, yemek kültürü vb. birçok alanda etkili olmuşlardır. Rusların kent yaşamındaki bu etkin rolünün sonucunda, İstanbul halkı da yeni alışkanlıklar edinmiş ve kentin sosyal yaşamı alışılmadık bir görünüm kazanmıştır.

Beyaz Ruslar, hızlı bir şekilde topluma uyum sağlayarak, kendilerine bir yaşam alanı oluşturmuşlardır. Bu dönemde Beyaz Rusların etkisinin en çok hissedildiği alan, eğlence hayatıdır. İstanbul'un yeni bir eğlence anlayışıyla tanışması, Rus mültecilerin açtığı dansingler ve gece kulüpleri sayesinde olmuştur. Bu dönemde İstanbul halkı yeni bir gece hayatı anlayışıyla tanışmıştır. Bu konu hakkında Daily Telgraph gazetesinde yayımlanan bir makalede, Rusların gece eğlenmek amacıyla kendilerine özel sinemalar, tiyatrolar ve barlar açtıkları; Beyoğlu'nda gece 4-5'lere kadar açık olan pahalı Rus kulüplerini işlettikleri belirtilmiştir (Bakar, 2015, s. 2000).

İstanbul'daki ilk dansing, Frederick Bruce Thomas tarafından açılan "Stella Kulübü" olmuştur. Afro Amerikan bir Rus vatandaşı olan Frederick Bruce Thomas (Fyodor Fyodorovich Tomas), Aristokrat kimliği nedeniyle Bolşevikler tarafından göçe zorlanan isimlerden biridir. Thomas, İstanbul'a geldikten 3 ay sonra Şişli'de açtığı Stella Kulübü'nde, dansçıların olduğu açık hava sahnesi ve bir orkestraya yer vermiştir. Bu mekân, işgal kuvvetlerinin askerleri ve şehirdeki kumandanların buluşmak için sıklıkla tercih ettikleri bir yer olmuştur. Thomas, yazlık bir mekân olarak açtığı Stella Kulübü'nden sonra, Pera'da kış aylarında da kullanılabilecek Royal Dansing Kulüp adlı mekânı açmıştır. Bu mekânda çeşitli kumar oyunları oynanmakla birlikte balo salonu danslarına da önem verilmiş; Amerikalı ve İtalyan öğretmenler tarafından ücretsiz fokstrot, tango ve shimmy dersleri verilmiştir (Ar, 2017, s. 117). Thomas, 1921 yılında kışlık-kalıcı bir mekân olan Cine Magic (Majik) Sineması'nın altındaki büyük salonu kiralayarak burayı Maksim Gazinosu'na dönüştürmüştür. Maksim Gazinosu, Rus yemeklerinin sunulduğu, Batı tipi eğlence anlayışına sahip Rus mültecilere ve yerel halka hitap eden, Rus dekorasyon anlayışına göre tasarlanmış bir eğlence mekânıdır. Aynı zamanda dans da edilebilen bu eğlence mekânının, günümüzdeki gazinolara öncülük ettiği belirtilmektedir (Altuncu, 2022, s. 60-65).

Bu dönemde Rus mülteciler tarafından açılan lokantaların da İstanbul'un eğlence hayatı ve yemek kültürü üzerinde önemli etkileri olmuştur. Lokanta ve kafelerde Beyaz Rus kadınlarının hizmet etmesi, İstanbul halkı için büyük bir yeniliktir. O güne kadar mekânlarda kadınların hizmet vermesi alışılmış bir durum değildir (Bakar, 2015, s. 200). Bu lokantalardan biri olan Moskovit Lokantası, İstanbul'da bulunan bütün milletlerin temsilcileri tarafından rağbet görmüştür. Bu mekânda her şey Rus usulüne göre düzenlenmiş, Beyaz Ruslar burada hizmet etmiştir (Özdemir, 2011, s. 227). Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun "Sodom ve Gomore" adlı romanında sıkça bahsi geçen Moskovit Lokantası, şu şekilde tasvir edilmiştir;

"Ortada horon tepen ince belli, levent Kafkas delikanlıları, masaların arasında dolaşan berrak gözlü Rus prensesleri, Asyalı sefahatin ve Asyalı coşkunun her sesiyle haykıran çılgın bir müzik, yemek esnasında su yerine votkanın insanı birdenbire kavrayan sinsi tesiri, vakit henüz akşamın dokuz buçuğu olmasına rağmen, herkesin aklını çoktan başından almıştı." (Karaosmanoğlu, 2012, s. 74).

Moskovit, 1925'te George Karpitch tarafından devralınarak sahibinin ismiyle açılmıştır. Karpitch, Atatürk'ün isteği üzerine 1928 yılında Ankara'ya taşınmış ve uzun yıllar burada hizmet vermiştir. Medved, Rose-Noire, Splendid, Cheherezade, Kievski Ugolok, Kit-Kat, Dubler Restoran de Caucasse, Sarmatov ve Dore gibi mekânlar da İstanbul'un eğlence hayatını etkileyen mekânlar arasındadır (Bakar, 2015, s. 203).

İstanbul'un eğlence hayatını derinden etkileyen ve günümüzde de hizmet vermekte olan "Rejans", Fransız Mihail Mihailoviç tarafından ilk olarak "Turquoise" ismiyle açılmış, daha sonra "Rejans" ismiyle hizmet vermeye başlamıştır. Rejans'ta müzik ve kadın şarkıcılar yer almış; akşam yemeklerinde dans müzikleri eşliğinde dans edilmiştir. Bu lokantada Beyaz Rus kadınları servis yapmış; Rus, Türk ve Fransız mutfağı yansıtılmaya çalışılmıştır (Taha Toros Arşivi, 2001). O dönemde Rejans, yüksek sınıf tarafından rağbet gören bir buluşma yeri haline gelmiştir. Atatürk ve diğer Türk politikacılar dâhil olmak üzere, yabancı diplomatlar da bu mekâna gelmekteydi. Zaman geçtikçe el değiştiren mekân, popülaritesini hiç kaybetmemiş; İstanbul tarihinin bir parçası haline gelmiştir (Uturgauri, 2015, s. 193-194). Yine bu lokantalardan Gardenbar' ı, Fikret Adil şu şekilde anlatmaktadır;

"Tepebaşı Kışlık Bahçesi denilen yerde ilk kez açılan Gardenbar, başlangıçta bir bar olmasına rağmen sonradan her akşam 10-12 arası program yapan bir yere dönüşmüştür. Bu dönüşüm ise Gardenbar' a Beyaz Rusların armağanıdır. Dünyaca ünlü Rus balet sanatçılarının gösteri yaptığı bu yer, daha çok gösterinin ardından Rus kızları ile dans etme olanağı bulmaları nedeni ile Türk erkekleri için oldukça önemli idi" (Aktaran Baran, 2006, s. 140).

Rusların etkin olduğu sektörlerden birisi de pastaneler olmuştur. Rus pastaneleri, İstanbul'a pasta zevkini aşılama ve dönemin muhalebicilerinin yerini almıştır. Mütareke döneminde İstanbul'da yaygınlaşan pastanelerde servisi Rus kadınları yapmıştır. Bu pastanelerden biri olan "Petrograd", bir çeşit ekmekek olan "Kalaç" ve sabah kahvaltılarıyla İstanbul'da oldukça popüler hale gelmiştir. Petrograd Pastanesi'nin bir diğer özelliği de İstanbul'da yirmi dört saat açık olan tek pastane olmasıdır. Bu nedenle eve geç dönenlere "Burayı ne

zannediyorsun, Petrograd mı?” sorusu sorulmuştur. Bu mekân hem Ruslar hem de İstanbullular için iyi bir dinlenme yeri olmakla birlikte Sait Faik, Ahmet Hamdi Tanpınar, Nahit Sırrı Örik ve diğer edebiyatçıların da sık sık toplandıkları bir yer olmuştur (Uturgauro, 2015, s. 193-194). Bir başka pastane Nisuz’da, kışın borch çorbası, yazları da kafe glase (buzlu kahve) bulunmaktaydı. Beyaz Ruslar’ın açtığı lokantalar ve pastaneler aracılığıyla İstanbul halkı, ponçik adındaki reçelli poğaçaya, borsch çorbası, blini isimli bir tür pide, kiev usulü piliç kievski, karski şaşlık, beef stragonof, bir çeşit kapalı kıymalı börek “piroşki” vb. yeni tatlarla tanışmıştır (Bakar, 2015).

İstanbul’a göç eden Beyaz Ruslar, şehrin sosyal yaşamına hızla uyum sağlamışlardır. İstanbul’un gündelik yaşamına alışılmamış yenilikler getirmiş; açtıkları mekânlarla eğlence hayatına yön vermiş ve yaşam tarzlarıyla kentten sosyal hayatını önemli derecede etkilemiş, Türk ve Rus kültürleri arasındaki etkileşimlerin büyük ölçüde artmasına neden olmuşlardır.

Beyaz Rusların İstanbul’da Müzik Hayatına Etkileri

Beyaz Rus göçünden dolayı farklı dini ve milli kültürlerden oluşan insanlara ev sahipliği yapan İstanbul, o yıllarda çok kültürlü bir yapıya sahiptir. Bolşevik Devrimi sonucunda Rusya’dan İstanbul’a gelen Beyaz Ruslar da İstanbul’un çok kültürlü olmasında önemli bir rol oynamıştır. İstanbul’a sosyal ve kültürel anlamda yenilikler getiren Beyaz Rusların eğlence hayatına kattığı yenilikler, müzik alanında da etkisini göstermiştir. Özellikle İstanbul’a gelen müzisyen Rus göçmenler, bu yeniliklerin temelini oluşturmuşlardır. Rus sanatkarlar İstanbul’da geçirdikleri bu yıllarda şehrin karakteristik ve kültürel özelliklerini değiştirmiştir. Rus baletler, balerinler, müzisyenler, artist ve aktrisler İstanbul halkına sanat anlamında yeni türleri tanıtmıştır.

Beyaz Rusların İstanbul’un müzik hayatına getirdiği yeniliklerden biri İstanbul’un caz müziğiyle tanışması olmuştur. Yahudi asıllı klasik müzik eğitimi alan ve keman çalan Leon Avigdor, Paris’te caz müziğiyle tanışıp etkilenir ve alto saksofon öğrenmeye karar verir. İstanbul’a döndüğünde, Rus Devrimi’nden kaçıp İstanbul’a sığınmış Kolya (Nikolay) Yakovlef adlı bir piyanist, ayrıca bir davulcu ve bir bançocu ile anlaşarak Ronald’s isimli bir kuartet kurar. İstanbul’da ilk caz grubu olarak tarihe geçen bu kuartet ve yaptıkları müzik o yıllarda çok tutulur ve İstanbul caz müziğiyle tanışmış olur (Güleryüz, 2018).

İstanbul’un caz müziğiyle tanışmasında Beyaz Rus olan Kolya (Nikolay) Yakovlef dolaylı olarak yer alsa da doğrudan cazın İstanbul’da yayılması ve benimsenmesinde Afro-Amerikan asıllı Beyaz Rus Frederick Bruce Thomas (Fyodor Fyodorovich Tomas) çok önemli bir rol oynamıştır. Amerika’nın ırkçı uygulamalarından kaçarak Mississippi’den Rusya’ya uzanan yolculuğu sırasında bir durak görevi gören Rusya’da eğlence mekânı kuran Thomas bir Rus vatandaşı ile evlenerek ve ismini Fyodor Fyodorovich Tomas olarak değiştirip Rus vatandaşlığı alan ilk Afro-Amerikalılardan biri olmuştur. Ekim devrimi sonrasında, eşinin aristokrat kimliğinden dolayı son durağı olan İstanbul’a göç etmiştir. İstanbul’a yerleştikten birkaç ay sonra İstanbul’da Stella kulübü ve peşinden Maksim Gazinosunu açarak, mekânlarında yer verdiği “jazz band” ismi ile anılan caz toplulukları sayesinde İstanbul’da caz müziğinin yayılmasını sağlamıştır. Altuncu (2022) da Thomas’ın Türkiye’de ilk caz ithal eden kişi olduğunu söylemiştir. Tomas, açtığı mekânlarla, İstanbul’un eğlence ve müzik hayatını elinde tutmuş ve Türkiye’deki caz hayatının önemli bir ismi olmuştur.

Bunun dışında Aykent (2021) o zamanlarda caz müziği icra eden bu topluluklardan şu şekilde bahsetmiştir;

“Caz müziği çalan orkestra olan “jazz band” den İstanbul’da kullanılan anlamıyla cazbanta atfedilen geniş anlam, fokstrot, çarliston, kanto, tango ve caz gibi dans müziklerini ve piyano, kontrbas, davul, bakır nefesliler, keman ve akordeon gibi çalgıların kullanıldığı orkestraları tasvir eder.”

Bu açıklamadan yola çıkacak olursak cazbantların Batıda kullanılan dans müzikleri dışında caz müziğinde kullanılan Klasik Batı Müziği çalgılarını da İstanbul müzik hayatına katarak insanlar tarafından tanınmasını ve dinlenmesini sağlamış oldukları söylenebilir.

Beyaz Rusların İstanbul’un müzik hayatına getirdiği yeniliklerden bir diğeri de klasik müziğin yaygınlaşmasıdır. Osmanlı Devleti’nin Klasik Batı Müziği ile ilk karşılaşması 1500’lü yıllarda olmasına rağmen o dönemde klasik müzik benimsenmemiştir. 1500’lü yıllardan 1800’lü yıllara kadar saray ve çevresinde yavaş yavaş kullanılmaya başlanmış ve 19. Yüzyılda Osmanlı Devleti Batılı düşünce akımlarının etkisi altında kalarak Batılılaşma sürecine girmiş ve bu dönemde Klasik Batı müziği benimsenmeye başlanmış ama sadece saray ve çevresiyle sınırlı kalmıştır. Uturguari (2015) Klasik Batı Müziğinin saray çevresinde sınırlı kaldığını söyleyen açıklamaları şu şekildedir;

“19. Yüzyıl, Boğaz kıyısındaki haremlerde İtalyan operalarının popüler olduğu, padişahların Cuma selamlığına Rossini ve Gaetano Donizetti’nin Saray’ın baş müzisyeni olduğu ve paşa rütbesi taşıdığı bir dönemdir. Sultanlar ve şehzadeler, Batı müziği dinlemenin yanında vals ve marş tarzında eserler de veriyorlardı” (s. 205)

Klasik Batı Müziğinin sadece saray ve çevresinde dinlenip icra edilmesi Beyaz Rusların İstanbul’a gelmesiyle değişmeye başlamış ve saray dışına çıkmıştır. Yine Uturgauri (2015) bu durumu şu şekilde açıklamıştır;

“Rus mültecilerin – müzisyen, şarkıcı ve dansçı – sayesinde Batı müziğinin sarayın sınırları dışına çıktığını ve Rus müziğiyle birlikte restoranlarda, kabarelerde, sinemalarda ve bilimum diğer eğlence yerlerinde çalınır hale geldiğini söylemek mümkündür” (s. 206-207).

Müzisyen olsun ya da olmasın, Beyaz Rusların çoğu, Klasik Batı Müziğinin yaygınlaşmasında önemli bir rol oynar. Çünkü Beyaz Ruslar, Rusya’da yaşadıkları dönemdeki alışkanlıklarını İstanbul’a geldiklerinde terk etmemiş, kültür ve sanat etkinliklerine katılmaya devam etmişlerdir. Bahse konu olan ve bir taraftan da fakirlikle yüzleşen bu elit kesim sosyal yaşantısından ödün vermemiş, arta kalan paralarını sinema, tiyatro ve opera gibi sanat mekânlarında harcamış, az da olsa eski alışkanlıklarını devam ettirmiştir (Çakmak, 2022, s. 891). Bu durumdan yola çıkarak, Beyaz Rusların, İstanbul yaşamında Klasik Batı Müziği kültürünü sadece tanıtmadığı, bu kültürü İstanbul halkının yaşamına da aktardığı ve alışkanlığa dönüştürmesine katkı sağladığı söylenebilir.

Rus göçmen müzisyenlerin İstanbul’da en önemli etkisi, Rönesans’ dan bugüne kadar yaşanan armoni kültürünün alt yapısını oluşturmalarıdır. Bu armonik kültür, çeşitli aletleri bir araya getirilerek piyano, çello, flüt,

keman, kontrbas, bateri gibi diğer dijital, elektronik ve akustik melodileri oluşturarak, bugün daha da geliştirilen karmaşık bir müzik sistemini oluşturmuştur. Beraberinde getirdikleri birçok etnik kültürü değerlendirerek onları dillerine, insanlarına ve teknolojik altyapılarına uyarlamış, geleneğe yenilikler katmak için çalışmışlardır. Böylece, Beyaz Rus kültürünün İstanbul'a göç etmesi, müzik kültürüne çok farklı ve geniş bir yelpaze getirmiştir. Bu durum, kültürler arası etkileşimi sağlayarak kıyaslama yapılmasına olanak sağlamıştır. Özellikle her iki kültür güçlü bir diyalog kurmuş, tamamen yeni bir ürün oluşturarak müzik kültürünün çeşitliliğini artırmış, zengin ve çoğul kültürel kimliklerin oluşmasına yardımcı olmuştur.

Müziyen Rus göçmenler, Klasik Batı Müziğinin önemli bestecilerinin popüler eserlerini icra ederek İstanbul'a tanıtmıştır. Bu müzik türünü icra etmek ya da beste yapmak dışında müzik eğitimi alanında da özel dersler vermiş ve müzik ve sanat eğitimi veren çeşitli kurumların açılmasına vesile olmuş ve bu kurumlarda aktif olarak çalışmışlardır. Bunun dışında birçok kültür ve sanat binasının kurulmasına da katkı sağlamışlardır. Bilgi birikimleri ve yetenekleriyle 1920-1930 İstanbul'unun müzik hayatında değişim ve gelişimlerin ana kaynağı olmuşlardır.

Beyaz Rus Göçüyle İstanbul'a Gelen Klasik Müzik Sanatçıları

Bolşevik İhtilalinden sonra Rus sanatçılar ve müzisyenler İstanbul'a gelmiş, bazıları İstanbul'u durak olarak tercih edip ileriki yıllarda Avrupa ve Amerika'ya göç etmiş, bazıları ise Türkiye Cumhuriyeti'ni yurt gibi görüp kalmayı tercih etmişlerdir. Türkiye'de kaldıkları süre boyunca birçok eserler vermiş, ünlü bestecilerin eserlerini icra ederek tanıtmış ve müziğe katkı sağlamışlardır. Net bir sayıya ulaşılamasa da Olcay (2022) çalışmasında Rus göçmenler arasında müzisyenlerin, diğer sanat temsilcilerinden daha fazla olduğunu ve bunların arasından 198 soyadı çıkartmayı başardığını söylemiş, bunların arasındaki 79 isim ise Moskova, St Petersburg, Kiev mezunlar ve Tiflis konservatuvarı mezunlarına ait, besteciler, orkestra şefleri, piyanistler, kemancılar, çellistler, flütçüler ve opera sanatçıları olduğunu belirtmiştir.

Piyano ve kompozisyon profesörü olarak bilinen Sergei Romanowsky 1919 yılında İstanbul'a gelmiştir. Kendi başarılarından çok öğrencilerinin verdiği başarılı konserlerle anılmıştır. Romanowsky'nin de birçok konser verdiği ama çoğunun Boğaziçi'ndeki dostlarının köşklerinde ya da yalılarında olduğu yazılır. (Deleon, 1996 s.59). Romanowski'nin kompozitör kimliği ile İstanbul'da, "Mistik Fantezi" ve "Hint Duaları" adlarıyla bilinen dramatik bestelerinin dışında "Requem", "Ave Maria" ve "Yaşam ve Ölüm Karnavalı" gibi dinsel bestelerde yazdığı, bu bestelerinin çoğunda dramatik ve arabeskin öne çıktığı ve bahsedilen "Mistik Fantezi" ve "Hint Duaları" adlı bestelerinin egzotik müziğin İstanbul'daki ilk örnekleri olduğu söylenmektedir (Deleon, 1996).

Romanovski İstanbul'da kalmamış, 1920'nin sonlarına doğru ilk önce Paris'e sonra ise ABD'ye gitmiştir. Romanowski'nin bu göçünde ona eşlik eden arkadaşı ve müzisyen Rus göçmeni olan Chijevski'nin ise büyük bir keman ustası olduğu bilinmektedir. Yine Deleon (1996) Chijevski'nin keman ustası kimliğini "Boğaziçi'nde Ruslar" başlıklı kitaptaki şu sözlerle anlatmıştır;

“Büyük bir usta, eşsiz bir virtüözdür Chijevsky. Kendisi için kemanın ressamı denilebilir. Kemanın sesi, parlaklığı ve gücü herkesi her zaman şaşırtmış ve hayran bırakmıştır. Kemana can vermesini bilen Chijevsky, ağaç bir kutuyu ölümsüz bir enstrümana dönüştürmesini bilmiştir. Chijevsky için şair viyolonist tanımını kullanmak yerinde olur” (s.59-60).

Dönemin ünlü oteli olan Pera Palas Otelinde sahne alan orkestranın ünlü şefi ve keman virtüözü olarak ünlenmiş Pavel Alexeyevich Zamoulenko, İstanbul’a 1920’lerde gelmiştir. Orkestrasında Beethoven, Shubert, Liszt, Çaykovski, Borodin, Korsakov gibi bestecilerin eserlerini yorumlamasıyla ün salmıştır. Orkestrada yer alan müzisyenler ile (V. Porzhitsky, A. de Matei, I. Tcharkovsky, A. Ivanov ve V. Becker) ünlü bir caz grubu kurmuştur.

İstanbul’da icracılık dışında müzik eğitimciliği yapan bir isimde piyanist Maria Vladimirovna Obolenskaya’dır. İstanbul’a geldiğinde Beyoğlu’nda küçük bir stüdyo açarak özel dersler vermeye başlamıştır (Deleon, 1996 s.60). Bunun dışında zaman zaman opera sanatçılarına ve bale gösterilerine eşlik etmesi için çağrılmış, çeşitli resitaller de vermiştir.

Dönemin ünlü mekânlarından biri olan Majik sinemasının orkestra şefi Ivan Ivanovich Poliansky İstanbul’a gelmeden önce Rusya’da da sinema orkestralarını yönetmiştir. Kendini İstanbul’da da aynı etkinliğe adanmış ve Cine-Magic sinemasındaki orkestrayı da müzikal yorumundaki ustalıkla yönetmiştir. Başkemancı Christian Lashensky, Beyaz göçmenlerin kültürel etkinliklerinin çoğunun düzenlendiği İstanbul’daki Petits-Champs Tiyatrosu sahnesinde, altı yıl boyunca orkestraya liderlik etmiştir (Olçay, 2022 s.1324).

Ivan Poliansky’nin kendisi gibi müzisyen ve ünlü bir soprano olan eşi Natalia Polianskaya İstanbul’a geldiğinde Türk basınının ilgi odağı olmuştur. İstanbul, Journal d’Orient ve Akşam gazeteleri kendisine sürekli olarak geniş yer ayırmıştı. (Deleon, 1996 s.61). Natalia Polianskaya, “Çaykovsky’nin “Evgeni Onegin” ve “Maça Kızı” aryalarının yanı sıra İtalyan operalarından da aryalar söylediği, bunun dışında Stravinsky’ nin romansları ve “Tosça”, “Cavalleria Rusticana”, “La Forza del Destino” operaları da repertuarında yer aldığı bilinmektedir (Uturguari, 2015, Deleon, 1996).

Journal d’Orient gazetesinde icralarıyla yer edinmiş şan virtüözü Alexandre Alexandrovich Sokoloff, İstanbul’dayken “Faust” ve “Seville Berberi” operalarından aryalar seslendirmiş, Opera Cemiyeti ve Casa d’Italia salonlarında resitaller vermiştir (Deleon, 1996 s.62). Natalya Zhilo, eğitim alanındaki çalışmaları ve öğrencilerinin başarıları ile Journal d’Orient gazetesinde kendisinden bahsedilen diğer bir şan sanatçısıdır. İstanbul’a geldiğinde bir vokal stüdyosu açarak şan ve solfej dersleri veren Zhilo aynı zamanda zengin Rus şarkıları ve romantik dönem repertuarına sahip olduğu bilinen bir sanatçı olmuştur.

Natalia Polianskaya gibi ünlü bir soprano olan Anna Volina, İstanbul’da sık sık sahneye çıkmış, yardım konserlerine katılmıştır. Repertuarında Çaykovsky’nin önemli bir yer tuttuğu bilinen Anna Volina opera aryaları dışında repertuarında Rus ve çingene romanslarının yer almış ve bunları seslendirmiştir.

Paul Lounitch, İstanbul'da hem müzisyen kimliğiyle hem de eğitimci kimliğiyle bilinen ünlü bir piyanistti. Beethoven, Bach, Haendel, Mendelssohn, Chopin, Rachmaninov, Debussy, Schumann ve Liszt'in yapıtlarını ustaca yorumladığı bilinen Lounitch, Türkiye'de bulunduğu süre içerisinde (1920-1926) yüz konser vermiş ve konser çalışmalarını ders notu halinde toplamıştır (Uturgauri, 2015 s.199).

Eğitimci kimliğiyle bilinen kemancı Evgeni Ivanovich Schvede, İstanbul'da özel keman dersleri vererek geçimini sağlamıştır. Deleon (1996) adının konserlerde ya da resital belgelerinde geçmediğini söylese de Olcay (2022) araştırmasında ilk keman olarak Petits- Champs ve Maxim'de çalıştığını belirtmiştir.

Petits- Champs'de orkesra şefi olarak çalışmış olan bir isimde Christian Lachensky'dir. Salzburg'daki Mozarteum'dan viyolinist ve orkestra şefi olarak mezun olduğu bilinen Lachensky, Avusturya I. Kilise korolarında da şarkı söylemiş ve org çalmıştır. Bu bilgi birikimi ve tecrübelerine dayanarak İstanbul'da orkestra şefliği dışında şan dersleri de vermiştir.

Petits- Champs ve Maxim'de ilk keman olarak çalıştığı bilinen bir diğer isim ise Mikhail Ivanovich Golesko'dur. İstanbul'da çeşitli resital ve dersler veren Golesko, İstanbul'da daha çok çigan müziği icra ederek çingene gece kulüplerinde çalışmıştır.

Piyanist ve besteci Konstantin Dimitriyevich Nikolsky İstanbul'da romanslar, tatar dansları ve bale skeçleri bestelemiş, yapıtlarını yine kendisi icra etmiştir. Orkestra şefi Konstantin Stephanovich Stengatchou ise 1921 yılında İstanbul'a geldikten sonra bazı sinema orkestralarında ve otellerde çalışmış, kısa süre için Pera Palas'ın orkestrasını yönetmiş, daha sonra da Tokatlıyan Oteli'nin orkestrasında şeflik yapmıştır (Deleon, 1996 s.62).

Çeşitli İstanbul gazetelerine konu olmuş, klasik müzik konusunda görüşleri yayımlanmış olan Alexander Selivanov, şan profesörü, viyolonist ve iyi bir bariton olduğu bilinmektedir. Selivanov İstanbul'da eğitimci kimliğiyle daha çok ön planda olmuş, daha önce bahsettiğimiz piyano profesörü Sergei Pisanko-Romanovsky gibi öğrencilerinin verdiği başarılı konserleriyle anılmıştır. Selivanoff İstanbul'da Fransızca olarak yayımlanan "Méthode Analytique Pour Placer La Voix" (Sesi Yerleştirmek İçin Analitik Metod) adlı bir kitap yazmıştır (Deleon, 1996 s.63).

Koro şefi olarak bilinen Boris Benedictovich Rasoumovsky İstanbul'a 1920 yılında gelmiştir. İstanbul'da Rus Kolonisi Korosu ve Rus Sefareti Korosunun şefliğini yapmış. Bunun dışında çeşitli kilise koroları kurmuş ve yönetmiştir. İstanbul Radyosu korosunun kuruluş aşamalarına danışman olarak katkıda bulunmuştur. Ayrıca Bizans ve Türk müziği konularında da çalışmalar yaptığı bilinmektedir (Deleon, 1996).

Viyolinist Ivan Steohanich Ontchik, çellist Alexander Prokofievich Souline ve piyanist Yakov Solomonovich Kordoune şehrin lüks otellerinden biri olan Tokatlian'ın salon orkestrasında çalışan başarılı müzisyenlerdir. Aynı zamanda bu müzisyenlerin repertuarı geniş, başarılı bir trio oluşturduğu bilinmektedir (Olcay, 2022 s.1324). Diğer bir Rus üçlüsü ise İlya İlyiç (piyanist ve orkestra şefi), Vladimir İlyiç (kemancı) ve Aleksandr İlyiç (çellist)

Slatin kardeşlerdir. Piyanist ve orkestra şefi olan İlya İlyiç Slatin'in yönettiği bir klasik müzik konserinde İstanbul'da ilk defa Mozart'ın "Requem" i seslendirilmiştir (Olca, 2022 s.1323).

Müziyen olmadığı halde İstanbul müzik camiasının önemli isimlerinden biri ise "Stradivarius" lakaplı General Sitchev'dir. Sitchev'in usta bir keman yapımcısı olduğu bilinmektedir. Deleon, Sitchev'in keman yapımındaki ustalığını şu şekilde belirtmiştir;

"Derme çatma malzemeye, sandık tahtalarıyla ve tellerle yaptığı kemanlar, at kuyruğu kıllarından oluşturduğu yaylar profesyonel keman yapımcıları tarafından hayretle ve övgüyle karşılanıyordu. Sitchev'in kemanlarıyla verilen resitaller Beyaz Ruslar arasında günün konusu olmuştur."
(Deleon,1996 s.64).

24 Kasım 1920'de İstanbul'a gelen Barones Valentin von Clodt Jurgenzburg İstanbul Radyosunun ilk kayıtlı piyanisti olmuştur. Majik sinemasında ve Balalayka orkestrası ile birlikte Rejans'ta çalmıştır. Kendi gibi bir piyanist olan Alexander Taskin'le evlenmiştir. Yaşamının geri kalanını İstanbul'da geçiren Barones Valentine Taskin hakkında birçok yazı yayımlanan, söyleşiler gerçekleştirilen ve hayatı hakkında çok fazla bilgi sahibi olunan Beyaz Rus göçmeni olmuştur.

Bunların dışında müzik kuramcısı olarak bilinen Prof. Ovtcharenko, kurduğu senfoni orkestrasıyla ünlü orkestra şefi ve müzik profesörü Butnikov, piyanist Drozdov ve öğrencileri Koundoury, İvanov, Gelodo, prelüd yorumlamalarıyla ünlü olan piyanist Vissotskaya, soprano olan Maria Markovich, Boyarskaya ve Rattimova, bariton Daniushin, ünlü operet sanatçıları Valentina Piontkovskaya, Vera Burago-Tsekhanovskaya, Alexander Balaban, Nikolai Seversky, Alexander Polonsky, G. Klarin ve Arenskaya, besteci Pytor Batorin İstanbul'da klasik müzik hayatını şekillendirmişlerdir.

SONUÇ

İstanbul, sığınmacılar ve göçmenler için daima bir barınak olmuştur. Rusların büyük göçünden sonra İstanbul farklı milletten ve kültürden birçok insanı bağrına basmış, onları kabul etmiştir. Gelenler daha çok lokanta, spor, eğlence ve sanat dünyasına katkılar getirirken, resim sanatı dışında daha çok opera, bale sanatında varlıklarını göstermişlerdir. Böylece şehrin sanatsal ve sosyal faaliyet ortamları, eğlence anlayışı, spor faaliyetleri ve özellikle gece hayatı açısından sonraki dönemleri de derinden etkileyen büyük bir dönüşüm geçirmiştir.

Beyaz Rusların İstanbul'a göç etmesiyle, müzik kültürü çok farklı ve geniş bir yelpazeye yayılmış, bu da kültürler arası etkileşim bağlamında her iki müzik kültürü için önemli olmuştur. Beyaz Rus kültüründeki sayısız unsurların İstanbul müzik ortamıyla bir araya gelmesi, Türkiye'de rap, reggae, soul, jazz, pop ve hatta rock müziğini zenginleştirmiştir. Aynı zamanda arabesk, curcuna, minyatür ve bağlama gibi folk/klasik Türk müziklerinin de Beyaz Rus etkileri taşımasını sağlamıştır. Beyaz Rus Müzik Kültürü'nde kullanılan enstrümanlar ile İstanbul'da benzerlerini kullanmak için bir kaynak oluşturmuştur.

İstanbul'daki Beyaz Rus kültürünün müzik kültürüne katkıları arasında armoni, kompozisyon, performans, eşlik, çeşitli enstrümanlar ile dinleyicileri etkilemenin yollarını önemli ölçüde ortaya koymaya çalışmıştır. Beyaz Rus müziği İstanbul'daki kültürler arası diyalogları olumlu yönde etkilemiş, güçlü bir diyalog kurmuş ve kültürler arasında tamamen yeni bir ürün oluşturmuştur. Moda olan popüler melodileri de değiştirerek, İstanbul müzik kültürüne vals, tango, foxtrot gibi türlerin yeni yorumlarını ekledi. Kısaca, İstanbul müzik kültürüne bakıldığında, 1920'lerde yapılan Beyaz Rus Göçü' nün olumlu ve derin etkileri olduğu görülmektedir. Müzikal zenginlik ve kültürel özellikler nedeniyle İstanbulluların hoşuna giden Beyaz Rusların, yaşamlarına değişiklik katmaları Türk müziğine cesaret vermiş ve çağdaş sanat müziğinin üretim için altyapıyı büyük ölçüde geliştirmiştir.

Bolşevik Devriminden sonra Rusya'dan İstanbul'a göçen müzisyenlerin yapmış oldukları faaliyetleri şöyle sıralayabiliriz:

- 1) Müzik eğitimi veren kurum ve konservatuvarlar açmak.
- 2) Yeni ve çeşitli müzik türleri, kompozisyonlar ve aranjmanlar geliştirmek.
- 3) Yerli ve Slav müzik geleneklerini tekrar canlandırarak kültürel mirasın korunmasına katkıda bulunmak.
- 4) Resim, opera, bale ve dramatik tiyatro gösterilerine müzik icra etmek.
- 5) Ortak konserler düzenlemek ve uluslararası müzik festivalleri oluşturmak.
- 6) Yeni ve güncel bale müzikleri aranjmanı ve eşlik eserleri icra etmek.
- 7) Müzik kulüpleri ve topluluklar kurarak turnelere çıkmak.
- 8) Yerli müzisyenlere yeteneklerini geliştirme fırsatları sunmak.
- 9) Yeni stil ve türleri sevdirmek, caz geleneğini canlandırmak.
- 10) Orkestra usulleri ve çalgılarını tanıtmak, öğretmek.
- 11) Popüler veya alternatif müzik türlerinde özgün işleri üretmek.

Sonuç olarak, Beyaz Rusların İstanbul'a göç etmesi müzik ve eğlence kültürünün çeşitliliğini artırarak ve zengin çoğul kültürel kimliklerin oluşmasına yardımcı olmuş, var olan kültürlerin benzersiz çağrışımlarını içeren bir müzikal kültürün oluşmasını sağlamıştır.

Etik Metni

"Bu makalede dergi yazım kurallarına, yayın ilkelerine, araştırma ve yayın etiği kurallarına, dergi etik kurallarına uyulmuştur. Makale ile ilgili doğabilecek her türlü ihlallerde sorumluluk yazar(lar)a aittir." Çalışma etik kurul izni gerektirmeyen bir çalışmadır.

Yazar(lar)ın Katkı Oranı Beyanı: Bu çalışma "Türkiye'de Müzik Modernleşmesi" adlı doktora dersi kapsamında oluşturulmuştur. Birinci yazarın katkı oranı %50, ikinci yazarın katkı oranı %25, üçüncü yazarın katkı oranı %25'tir.

KAYNAKÇA

- Altuncu, D. (2022). 1917 Bolşevik devrimi sonrasında İstanbul'a göç eden Beyaz Rusların eğlence kültürüne etkileri: Maksim gazinosu. *Sosyologca*, 23, 69- 67.
- Aykent, C. (2021). Ulus'tan Çankaya'ya alışılmadık sesler: Ankara'nın caz serüveni (1940-1980). *Ankara Araştırmaları Dergisi* 9(1), 187-208. <https://dx.doi.org/10.5505/jas.2021.26349>
- Bakar, B. (2015). *Esir şehrin misafirleri: Beyaz Ruslar*. Tarihçi.
- Baran, T. A. (2006). Mütareke döneminde İstanbul'daki Rus mültecilerin yaşamı. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 22(64-65-66), 119-140.
- Çakmak, S. (2022). Bolşevik devrimi sonrası Türk topraklarına sığınan Beyaz Ruslar. *Journal Of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 8(54), 884-895. <http://dx.doi.org/10.29228/JOSHAS.63537>
- Davis, C. C. (1995). İstanbul'da mültecilerin durumu. (T. Sönmez). İçinde C.R. Johnson (Ed.), *İstanbul 1920*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Deleon, J. (1990) *Beyoğlu'nda Beyaz Ruslar (1920-1990)*. İstanbul Kütüphanesi
- Deleon, J. (1996). *Beyoğlu'nda Beyaz Ruslar*. Remzi Kitabevi
- Güleryüz, N.A. (2018, Şubat). Geçmişten günümüze Türkiye'de caz. *Şalom Dergisi*. <https://dergi.salom.com.tr/>
- Karaosmanoğlu, Y. K. (2004). *Sodom ve Gomore*. İletişim.
- Karpat, K.H. (1985). *Ottoman population 1830-1914*, The University of Wisconsin Press
- Keskin, Y. (2006). *İstanbul'da eğlence hayatı (1923-1938)* [Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi] Marmara Üniversitesi Açık Erişim Sistemi. <https://openaccess.marmara.edu.tr/items/dac1a0b8-ee4e-4d2a-aa7f-538cfbe8750d>
- Olçay, T. (2018). İstanbul'da Rus mülteci okulları (1920-1925). *Turkish History Education Journal*, 7 (2), 325-343. <https://doi.org/10.17497/tuhed.438823>
- Olçay, T. (2022). The cultural heritage of the White Russian emigration in Istanbul. *Quaestio Rossica*, 10 (4), 1318-1333. <https://doi.org/10.15826/qr.2022.4.731>
- Öksüz, G. (2016). Birinci dalga Rus göçmenlerin İstanbul'daki yayın faaliyetleri. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 52, 71-78. <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS3672>
- Özdemir, F. (2011). İstanbul'dan insan manzaraları: Türk romanında Beyaz Ruslar. *Çankaya University Journal of Humanities and Social Sciences*, 8(2), 215-262.
- Taha Toros Arşivi. (2001), *Rejans (Regence)*. Kişisel arşivlerde İstanbul belleği.
- Tan, S. (2022). Çokkültürlü ve ulusötesi bir uzam olarak mütareke yılları İstanbul'unda caz. *Etnomüzikoloji Dergisi*, 5(2), 309-327.
- Temel, M. (1997). *İşgal yıllarında İstanbul'un sosyal durumu*. Kültür Bakanlığı.
- Toprak, Z. (1994). Mütareke döneminde İstanbul. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, 6, 19-23.
- Uturguari, S. (2015). *Boğaz'daki Beyaz Ruslar 1919-1929*. Tarihçi Kitabevi.